

Відзив

офіційного опонента Романюк Світлани Захарівни про дисертацію Рибак Тетяни Миколаївни на тему «Організація навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945-1996 рр.)»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю *13.00.01- загальна педагогіка та історія педагогіки*

Сучасний процес радикального реформування освіти в Україні зумовлений глобальними викликами ХХІ ст. і спрямований на забезпечення її інтеграції у європейський та світовий освітній простір за умови збереження національної самобутності й напрацьованого впродовж століть вітчизняного досвіду соціалізації підростаючих поколінь.

Найбільш суттєві зміни відбуваються сьогодні в системі шкільної освіти і насамперед в її мовно-літературній галузі, яка покликана забезпечувати формування свідомої національно-мовної особистості громадянина України. До цього ж спонукає освітян Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» (2018р.), в якому йдеться і про забезпечення підтримки та популяризації української мови за кордоном. Головне завдання відповідно до цих вимог полягає в докорінному оновленні змісту навчання української мови і літератури, впровадженні інноваційних дидактичних засобів, новітніх педагогічних технологій. Забезпечити його реалізацію повинна діяльнісна змістова лінія, спрямована на формування мовних і комунікаційно-мовленневих компетенцій школярів. У цьому неординарному і надзвичайно багатоаспектному процесі цілком доречно використати досвід західної української діаспори, яка впродовж багатьох десятиліть не тільки берегла, а й примножувала мовно-літературні скарби рідного народу і постійно шукала шляхів і засобів прилучення до них молодій генерації закордонних українців.

Зазначене вище дає підстави стверджувати про актуальність, доцільність і беззаперечну теоретичну та практичну цінність дисертаційного дослідження Тетяни Миколаївни Рибак. Відразу наголосимо, що це перше у вітчизняному діаспорознавстві, зокрема й педагогічному, дослідження надзвичайно важливої і для сучасних українських реалій освітньої та, зрештою, і суспільно-політичної проблеми, оскільки українська мова як державна в цьому статусі ще не утвердилась. Крім того, в останні роки катастрофічно знизилась якість мовної освіти та рівень культури мовлення випускників закладів загальної середньої освіти, що засвідчують дані ЗНО. Тож оприлюднений у дослідженні Т.М.Рибак творчий досвід учених, педагогів західної діаспори в організації навчання української мови та літератури як засобу збереження етнокультурної самобутності в поліетнічному середовищі, на нашу переконливу думку, не лише збагатить вітчизняну історико-педагогічну науку, а й стане активатором цього процесу і в шкільній освіті.

Аналіз тексту дисертації засвідчує, що обґрунтованість викладених у ній наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується результатами здійсненого дисертаційного дослідження, які є достовірними і загалом сумніву не підлягають. Позитивним аспектом у роботі відзначимо те, що з метою науково виваженого аналізу окресленої проблеми та інтерпретації отриманих результатів дисертанткою використано принципи історизму, об'єктивності, системності та поліфакторності. Це дало їй можливість глибше розкрити еволюцію української освіти в діаспорному середовищі, виявити загальні закономірності і особливості цього багатовимірного процесу в різних державах проживання українців у контексті компаративного підходу та обґрунтувати роль і місце даного феномена в системі культурних, соціально-економічних, політичних умов країн Заходу та в Україні досліджуваного періоду.

Наукову зрілість дисертантки засвідчує логічно вмотивована структура дисертаційної роботи, що включає вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки і відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті і завданням дослідження, виконання яких засвідчують науково виважені висновки.

У дисертації Т.М.Рибак чітко сформульовано категоріальний апарат, використано сучасні методи педагогічного дослідження, окреслено хронологічні та територіальні межі означеного періоду.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи Т.М. Рибак полягає у тому, що в ньому вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено комплексне, цілісне дослідження сутності та особливостей організації навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори в період 1945-1996 рр. (навчання дітей української мови і літератури в полілінгвальному середовищі; орієнтація на національну ідею; комплексне поєднання потенціалу навчання і виховання; наявність різних типів шкіл: українські католицькі школи, суботні школи українознавства, недільні школи українознавства; відповідність національно-культурним потребам, християнським звичаям і традиціям українського народу; виховання толерантного ставлення до культури інших народів країни проживання; відсутність навчально-методичного забезпечення та активне підручникотворення учителів-практиків).

Важливим здобутком дисертантки вважаємо характеристику принципів організації навчальної діяльності з української мови і літератури, зокрема таких, як принцип гуманізації та гуманітаризації навчання, відкритості та динамічності взаємодії з навколишнім світом; співтворчості учителя й учня; розвивального характеру навчання, науковості, системності, послідовності, наступності, доступності, народності; методичку навчання української мови і літератури, що синтезувала вивчення української літератури і засвоєння мовно-граматичного матеріалу.

Цінним і цікавим для сучасної лінгводидактики та методики навчання

української мови і літератури вважаємо принциповий аналіз дисертанткою значної кількості навчальних книг, які забезпечували формування мовної особистості закордонних українців та інтеграцію їх в етнокультурне середовище діаспори.

Слушними визнаємо викладені в дисертації міркування і висновки щодо навчально-методичного забезпечення навчальної діяльності з української мови і літератури. у шкільній освіті західної діаспори, організаційних та дидактичних проблем і особливостей діяльності вчителів-словесників, педагогів початкових класів шкіл українознавства в еміграційному освітньому просторі, а також аргументовано переконливе твердження, що підручники, навчальні та методичні посібники, читанки є цінним джерелом для визначення науково-педагогічних засад, педагогічних ідей, внеску педагогів у розвиток української філології та її застосування в освітніх установах західної діаспори.

Заслуговують на увагу рекомендації дисертантки щодо використання ідей педагогів західної діаспори в освітньому просторі України, оскільки вони не втратили своєї актуальності, особливо зараз, в умовах реформування системи освіти в нашій державі. Вважаємо, що їх доцільно використовувати як у початковій школі, так і при формуванні системи науково-методичного забезпечення середньої освіти як зразок удосконалення форм, методів і засобів навчання й виховання учнів. Творчі напрацювання педагогів діаспори можуть стати корисними вчителям-словесникам в Україні під час навчання іноземних студентів, які вивчають українську мову як другу, іноземну, а також у школах з мовами навчання національних меншин.

Наукова новизна одержаних результатів забезпечена залученням до вивчення, аналізу й інтерпретації теоретичних праць з педагогіки, лінгводидактики, літературознавства, підручників і навчально-методичних посібників, архівних матеріалів, етнічної преси українців західної діаспори.

Достовірність основних положень і висновків дисертаційного дослідження Т.М. Рибак підтверджує впровадження результатів наукового пошуку в навчально-виховний процес закладів вищої освіти України. Вони склали основу авторського спецкурсу «Навчання української мови і літератури в освітніх установах західної діаспори (1945-1995рр.)», використовуються під час викладання навчальних дисциплін «Історія педагогіки», «Педагогіка», «Порівняльна педагогіка», «Методика навчання української мови», «Методика навчання української літератури», «Методика навчання української мови та літератури у середній та вищій школі», «Основи українознавства з методикою викладання», «Літературна пропедевтика та методика навчання літературного читання», «Нові підходи до вивчення освітньої галузі «Мови і літератури в початковій школі» у закладах вищої освіти, що підтверджують відповідні документи.

Зміст дисертаційного дослідження суттєво збагачують 10 інформаційно насичених додатків.

Аналіз текстів дисертаційної роботи та автореферату, а також наукових публікацій Т.М.Рибак дає підстави стверджувати, що вони в

повному обсязі відображають результати дослідження, які досягнуті комплексним використанням адекватних меті і завданням методів наукового пошуку та широкій джерельній базі (328 найменувань, з них - 25 іноземною мовою).

Загалом високо оцінюючи науково виважене, актуальне дисертаційне дослідження Т.М.Рибак, вважаємо за необхідне висловити наступні міркування, зауваження й побажання:

1. У вступі, на нашу думку, не зовсім коректно окреслено територіальні межі дослідження. Перелік країн, де проживає українська діаспора, варто було б розширити, оскільки в роботі аналізується розвиток досліджуваного феномена і в інших державах (Англія, Польща, Італія тощо).

2. Висвітлюючи проблему дослідження, дисертантка іноді звертається до праць, які не мають безпосереднього відношення до окресленої теми. У той же час поза її увагою залишилися дотичні до теми роботи праці педагогів та лінгводидактів західної української діаспори (І.Боднарчук, Б.Білаш, К.Кисілевський, І.Петрів, Д.Чопик, Б.Шкандрій та ін.), які заслуговують більш ґрунтовного розгляду.

3. У підрозділі 1.2., аналізуючи типи українських закладів освіти у країнах Заходу, варто було б глибше висвітлити їх структуру, організаційні засади, умови діяльності, які мали вирішальний вплив на організацію навчальної діяльності з української мови та літератури в іншомовному середовищі. Переконані, що робота значно виграла б, якби типологію закладів системи українського шкільництва в діаспорі було подано у вигляді схеми чи порівняльної таблиці.

4. Вважаємо, що вимагає вдосконалення змістове / фактологічне наповнення, а, отже, й уточнення назв періодів, здійснена дисертанткою періодизація розвитку навчання української мови і літератури в західній діаспорі (1045-1996 рр.). Так, до прикладу, 1-й період охоплює лише Західну Німеччину, хоча в цей час діяли українські школи в Канаді, до того ж Німеччина не увійшла до територіальних меж дослідження. У другому періоді відсутні Австралія, Аргентина, Бразилія, Канада, де в цей час уже активно діяли українські заклади освіти. Це ж стосується й інших періодів.

5. У дисертаційній роботі доцільно було провести аналіз шкільних навчальних програм з української мови та літератури, розкрити еволюцію дидактичного забезпечення навчання цих предметів як основного чинника організації навчальної діяльності з української мови та літератури в закладах освіти західної української діаспори.

6. У підрозділі 3.3, відповідно до 4 завдання дослідження, варто було глибше окреслити можливості використання ідей педагогів західної діаспори в сучасній освіті України.

Однак, висловлені зауваження і побажання мають в основному дискусійний характер і суттєво не впливають на високий науковий рівень дисертаційного дослідження Т.М.Рибак.

Наукова новизна його сформульована коректно, логічно вмотивована, презентує найбільш вагомі і суттєві результати дослідження актуальної

науково-педагогічної проблеми.

Одержані дисертанткою результати переконливо представлені у висновках до розділів та загальних висновках, що відображають найважливіші положення рецензованого дослідження та засвідчують досягнення поставленої мети.

Матеріали дисертаційної роботи Т. М. Рибак пройшли достатню апробацію, оприлюднені на 11 міжнародних і всеукраїнських конференціях та в 14 публікаціях здобувача.

Вивчення сукупності наукових праць та автореферату дає підстави стверджувати, що вони у повній мірі висвітлюють основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають установленим вимогам.

Обсяг і зміст дисертації засвідчують, що рецензована робота є самостійним, оригінальним дослідженням актуальної наукової проблеми, яке виконано на належному науково-методологічному рівні, а її автор досконало володіє дослідницькими вміннями і навичками у галузі педагогічної науки, переконливо аргументує авторські узагальнення, формулює логічні та об'єктивні висновки.

Викладене вище дає підстави констатувати, що дисертаційна робота **Т.М.Рибак «Організація навчальної діяльності з української мови і літератури у шкільній освіті західної діаспори (1945-1996 рр.)»** відзначається науковою новизною, має теоретичне і практичне значення, є помітним внеском у сучасну педагогічну науку та освітянську практику, цілком відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18.08.2015 р. № 656, а її автор - Рибак Тетяна Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

**доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та
методики початкової освіти
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича**

 С.З.Романюк

